

تاریخ

نهضت ملی شدن صنعت نفت نتیجه نگاه و عملکرد انقلابی

صادق رخ فرد
دبیر گروه تاریخ

نهضت ملی شدن صنعت نفت دارای پیام‌های گوناگونی است. اما یکی از مهم‌ترین پیام‌های آن خودباوری و توانمندی از مسیر انقلابی‌گری است. وقتی در دوران طاغوت نگاه تحقیرآمیز در راستای سیاست‌های انگلیس استعمارگر حاکم بود که ایرانی‌ها توانایی ساخت وسایل مبتدی را هم ندارند،

یک روحانی با تفکر انقلابی توانست با شجاعت جلوی آنها ایستادگی کند و عزت و وحدت را برای مردم ایران به ارمغان بیاورد. در ادامه به مناسبت روزهای پایانی اسفند به موضوع نهضت ملی شدن صنعت نفت می‌پردازیم:

شدن در بخش‌های دیگر از منابع نفتی کشور اوضاع و احوال جهانی دولت انگلیس را ناگزیر می‌کرد برای دفاع از منابع انحصاری شرکت نفت انگلیس در ایران اندکی بر درآمد نفتی ایران بیفزاید تا با حفظ اساس قرارداد، امتیاز نفت جنوب را حفظ کند و ملت ایران را هم ساکت کند و دولت ایران در برابر درخواست‌های شرکت‌های رقیب ایستادگی کند. گفت‌وگوهای دولت ایران و مقامات شرکت نفت انگلیس به تنظیم اصلاحیه‌ای بر قرارداد ۱۳۱۲ انجامید که به لایحه الحاقی گس. گلشائیان معروف شد که در زمینه لایحه گس. گلشائیان دو نگرش وجود داشت. آیت‌الله کاشانی که پیشگامی مبارزات نیرومندی را در سطح کشور داشت در اندیشه برچیدن بساط استعماری شرکت نفت انگلیس بود. این شرکت که به شیوه دولتی در درون دولت ایران عمل می‌کرد، اهرم‌های واقعی قدرت را در دست داشت. همچنین عامل اصلی رکود و بازدارنده هرگونه پیشرفت اقتصادی و اجتماعی در کشور بود ولی مقامات دولت ایران که گفت‌وگوهای تدوین این لایحه را پیگیری کرده بودند و اکثریت نمایندگان مجلس که از سیاست انگلستان پیروی می‌کردند و گروهی از وابستگان به انگلیسی‌ها از تصویب این لایحه پشتیبانی می‌کردند. یکی از حامیان جدی لایحه گس. گلشائیان حاجعلی رزم‌آرا بود که وی را برای پایان بخشیدن به نهضت ملی و فیصله نفت با این لایحه به کرسی صدارت نشاندند بودند.

دوران مصدق

رزم‌آرا سدی در مقابل ملی شدن نفت شناخته شد که با قتل او به وسیله فدائیان اسلام این سد برداشته شد. کمیسیون نفت مجلس هم زیر فشار افکار عمومی نتوانست لایحه گس. گلشائیان را که خواسته انگلیس استعمارگر بود تأیید نماید. بعد از مدت کوتاهی زمامداری علاء که به دولت محلل اشتهار داشت، مصدق برای ارجاع اصل ملی شدن نفت مأمور تشکیل دولت شد. دوران مصدق از دو قسمت تشکیل می‌شود: بخش اول از سال ۱۳۳۰ تا قیام تاریخی ۳۰ تیر که آیت‌الله کاشانی با بهیروی تمام و تمام آن را عهده‌دار است و نهضت با قدرت پیش می‌رود و همه موانع را پشت سر می‌گذارد، بخش دوم زمامداری مصدق که با سقوط قوام السلطنه در ۳۰ تیر شکل می‌گیرد وضع مصدق عوض می‌شود و مصدق کسانی را به تصدی امور نفت و دولت می‌گذارد که شایستگی و صلاحیت آن امور را از لحاظ سوابق مشکوک ندارند، بدین ترتیب آیت‌الله کاشانی اعتراض می‌کند اما پاسخ مصدق این است که دولت باید در انتخابات آزاد باشد و کسی دخالت نکند.

مخالفت آیت‌الله کاشانی با مصدق

دکتر مصدق اختیارات مجلس را می‌خواست یعنی خود قانونگذار باشد اما آیت‌الله کاشانی آن را خلاف قانون اساسی می‌دانست و بعد از دریافت اختیارات حزب توده، عوامل دیگری را وادار ساخت که همه مبارزان ملی و در رأس آنها آیت‌الله کاشانی را لجن مال کنند. او با استفاده از رسانه‌ها بالاخص رادیو که در اختیار دولت بود تلاش کرد آنها را که از پیشگامان نهضت بودند بی‌اعتبار کند. آخرین اقدام مصدق در مقابله با آیت‌الله کاشانی انحلال مجلس بود که در این شرایط هم با

سرمزین‌های اسلامی فعالیت داشت. با تلگراف‌های خود از جانب ملت مسلمان ایران به مجامع بین‌المللی برای استقلال مراکش، تونس و مردم کشمیر تأثیر گذار بود. اسرائیل را غده سرطانی می‌دانست که آینده خطرناکی برای مسلمانان دارد. بسیاری از جوانان ایران مهیا شدند تا برای دفاع از فلسطین به فلسطین بروند ولی زمامداران وقت ایران مانع این بودند که کمک‌های مالی مردم به آن سوی ارسال شود. آیت‌الله کاشانی هنگامی که ایران را محاصره اقتصادی کردند و از فروش نفت ایران جلوگیری نمودند برای فروش اوراق قرضه ملی دولت، عامه مردم را به کمک‌رسانی دعوت کرد که مردم ایران نیز با جان و دل به خرید اوراق قرضه ملی پرداختند.

رقبای انگلستان

شوق و ذوق مردم در حمایت از دولت به درجه‌ای رسید که بعضی بخشی از حقوق ماهانه خود را به دولت بخشیدند. بعضی زینت آلات خانوادگی خود را در اختیار گذاشتند تا از این طریق پاسخ دندان‌شکنی به قدرت‌های استعمار داده باشند و محاصره اقتصادی را بشکنند. این فعالیت به خوبی انجام گرفت. دولت انگلستان با بهره‌گرفتن از عوامل داخلی خود که در سطوح مختلف ناشناخته قرار داشتند در مقام تثبیت سلطه انحصاری خود بر منابع نفت جنوب بود ولی در همین حال با چالش‌های دشواری نیز روبه‌رو شد. از یک طرف مبارزات ملت ایران برای پایان بخشیدن به احیای حقوق خود بر منابع نفتی و از طرف دیگر درخواست‌های شرکت‌های نفتی امریکایی و دولت شوروی برای سهم

وسيله بیگانگان آگاهی نداشتند، مخفی شدن و سپس دستگیر شدن او را حمل بر خروج از کسوت روحانیون می‌پنداشتند. انتظار این نبود که در کار دولت دخالت کند. آیت‌الله کاشانی با استمرار در مبارزه کار را به جایی رساند که با یک اعلامیه سراسر کشور را تعطیل کرد. او به گونه‌ای ملت را بیدار ساخت که ملی شدن صنایع نفت شعار روز ملت ایران شد و هر چند که دولت‌ها با انتخابات کذایی مجلس را به وجود می‌آوردند که حافظ منافع ملت نباشد اما اقلیتی در مجلس پیدا می‌شد که با حمایت مردم قدرتش بیش از اکثریت بود. آیت‌الله کاشانی اگر آزاد بود امکان انتخابات فرمایشی وجود نداشت. بنابراین در تمام انتخابات دوران مبارزه، آیت‌الله کاشانی یازندان بود یا در تبعید خارج از کشور. آیت‌الله کاشانی معتقد بود که کشورهای اسلامی باید متحد شوند زیرا به تنهایی مشکل است در مقابل طمع دول استعمارگر غرب بایستند. او بارها بر ارتش بیست میلیونی مسلمان تأکید داشت تا بتوانند در مقابل تهاجمات قدرت‌های متجاوز از تمامیت ارضی و اعتبار و حیثیت اسلامی خود دفاع کنند و هنگامی که انگلیس در مقابل ملی شدن نفت اعلام کرد که ناوگان خود را به خلیج فارس آورده، آیت‌الله کاشانی با اعلام اینکه دستور جهاد می‌دهم آنها را به عقب‌نشینی وادار ساخت و رسماً اعلام کردند که تهاجمی در کار نیست و از طریق شورای امنیت و دیوان لاهه موضوع را دنبال می‌کنند.

یک رهبر اسلامی برای استقلال و آزادی سرزمین‌های اسلامی

آیت‌الله کاشانی در دورانی که شهرت جهانی پیدا کرده بود به‌عنوان یک رهبر اسلامی برای استقلال و آزادی

بازخوانی بخشی از عملکرد مصدق در پرونده نهضت ملی نفت

مبارزه برای آزادی و استقلال با عنوان ملی کردن نفت از حدود اسفند ۱۳۲۰ شروع و در اسفند ۱۳۲۹ با تصویب قانون ملی شدن نفت به اوج رسید. عنوان این مبارزات، نهضت ملی بود که صفحات درخشانی را در تاریخ ثبت کرد. آیت‌الله کاشانی برای رسیدن به نتیجه با فداکاری و ایثار و از جان گذشتگی بسیاری از سدها را شکست؛ سدهایی که تبدیل به باور و اعتقاد شده بود. اوضاع و احوال و تجربیات چنان شرایطی را به وجود آورده بود که گویی سیاست آن هم در زمینه مقابله با بیگانگی در شأن روحانیون نیست و روحانی باید در بخش عبادات مردم را هدایت کند و سیاست حرفه او نیست.

اقلیتی که قدرتش بیش از اکثریت بود

تعقیب، دستگیری و زندانی کردن کاشانی در ابتدا با خوشبینی مواجه نبود. عامه مردم که در آن روزگار از وجود نفت در کشور و غارت آن به

